

УДК 336.71(477)

Коваленко В.В.*доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету***ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА ПРОЦЕСИ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ****FINANCIAL GLOBALIZATION AND ITS IMPACT
ON THE PROCESS OF UKRAINIAN BANKSMERGERS AND ACQUISITIONS****АНОТАЦІЯ**

Статтю присвячено проблемі дослідження впливу фінансової глобалізації на розвиток процесів злиття та поглинання банків. Обґрунтовано, що в умовах поглиблення процесів фінансової глобалізації банківські установи застосовують різні можливості виживання, зокрема, стратегії злиття та поглинання. Визначено пріоритетні напрями удосконалення процесів злиття та поглинання: удосконалення контролю дотримання нормативу достатності регулятивного капіталу на всіх етапах реорганізації; стимулювання банків до запровадження світових стандартів при реалізації злиття і поглинання; запровадження чітких критеріїв злиття і поглинання для забезпечення позитивного впливу на конкуренцію у банківському секторі України; регулювання угод злиття і поглинання у контексті підвищення параметрів конкурентоспроможності новостворених банків; визначення механізму застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру стосовно угод злиття і поглинання.

Ключові слова: банки, фінансова глобалізація, злиття і поглинання, реорганізація, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена проблеме исследования влияния финансовой глобализации на развитие процессов слияния и поглощения банков. Обосновано, что в условиях усиления процессов финансовой глобализации банковские учреждения применяют различные возможности выживания, в частности, стратегии слияния и поглощения. Определены приоритетные направления совершенствования процессов слияния и поглощения: совершенствование контроля соблюдения норматива достаточности регулятивного капитала на всех этапах реорганизации; стимулирование банков к внедрению мировых стандартов при реализации слияния и поглощения; введение четких критериев слияния и поглощения для обеспечения положительного влияния на конкуренцию в банковском секторе Украины; регулирование сделок слияния и поглощения в контексте повышения параметров конкурентоспособности вновь созданных банков; определение механизма применения санкций административного или финансового характера в отношении сделок слияния и поглощения.

Ключевые слова: банки, финансовая глобализация, слияния и поглощения, реорганизация, конкурентоспособность.

ANNOTATION

The article devoted to the study of the impact of financial globalization on the development process of mergers and acquisitions of banks. The author has determined that in the deepening process of financial globalization banks use different chances of survival, particularly mergers and acquisitions strategy. The purpose of the article is to determine the impact of financial globalization on the transformation of mergers and acquisitions of banks. The author has the priority directions of improvement of mergers and acquisitions, namely: improving monitoring compliance with the regulatory capital adequacy at all stages of reorganization; stimulate banks to introduce international standards in the implementation of mergers and acquisitions; introduction of clear criteria for mergers and acquisitions to ensure a positive impact on competition in the banking sector of Ukraine; regulation of mergers and acquisitions in the context of improving the competitiveness of the parameters of the newly

created banks; determine the mechanism of sanctions of an administrative or financial nature regarding mergers and acquisitions.

Keywords: banks, financial globalization, mergers and acquisitions, reorganization, competitiveness.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми та тенденції розвитку фінансових глобалізаційних процесів досліджуються різними науками та науковими школами. Їх переваги та недоліки на сьогодні прослідковуються як у економічно розвинених країнах так і тих, що мають статус країн, що розвиваються.

Можна сказати, що фінансова глобалізація в першу чергу впливає на розвиток фінансового сектору економіки, банківського зокрема. Зазначене дає відбиток на розвиток фінансового ринку, розвиток економічних суб'єктів, рівні дохідності суб'єктів домашніх господарств [1, с. 128].

В умовах поглиблення процесів фінансової глобалізації банківські установи застосовують різні можливості виживання, зокрема стратегії злиття та поглинання.

У сучасних умовах вплив фінансової глобалізації націлений на зміну структури банківського сектору економіки. Посилюються вимоги до системних банків, переглядаються критерії до життєздатності середніх та малих банків, підвищуються вимоги до розвитку регіональних банківських систем. Тому для вирішення даного питання найбільш раціональним є використання процесів злиття і поглинання, які дозволяють мінімізувати втрати якісної структури банківського сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема злиття і поглинання банків останніми роками усе частіше зустрічається у працях вітчизняних авторів і розглядається як дієвий засіб забезпеченості конкурентоспроможності банків, формування архітектури фінансового ринку, зокрема, у наукових напрацюваннях Л. Кузнецової [2], В. Міщенко [3], Я. Мусія [4], Н. Радової [5], О. Скоробогача [6], І. Шкодіної [7] та багатьох інших.

Поряд із вищезазначеним актуальним залишається дослідження питання впливу фінансових глобалізаційних викликів на рівень фінансової стійкості банків через призму процесів злиття та поглинання.

Мета статті полягає у визначенні впливу фінансової глобалізації на трансформацію процесів злиття і поглинання банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає Л. Кузнецова, фінансова глобалізація – це комплексне явище, що поєднує національні фінансові ринки за допомогою новітніх технологій, інтеграційних процесів, іноземного капіталу з метою прискорення економічного розвитку [8].

У свою чергу, З. Луцишин підкреслює, що фінансова глобалізація стала важливою тенденцією розвитку сучасної світової економіки, надзвичайно прискоривши темпи інновацій і виявивши необхідність корегування стратегії розвитку сучасних світогосподарських зв'язків, посилення взаємодії національних економік на базі сучасних інформаційних технологій і узгоджених принципів регулювання, створення гнучких ринків праці, товарів, капіталу, подолання низки диспропорцій, які спричинила економічна глобалізація [9, с. 88].

Таким чином, вплив глобалізації на функціонування банків супроводжується дерегулюванням банківської діяльності і лібералізацією фінансових ринків, у результаті чого практично ліквідовані інституційні межі між різними видами банківської і фінансової діяльності, що змушує банки конкурувати одночасно на багатьох сегментах фінансового ринку. Значний вплив глобалізація здійснює на функціонування національних банківських систем, які входять у фінансовий світовий простір [1, с. 132].

Автор доходить висновку, що фінансова глобалізація супроводжується нарощенням і посиленням міждержавної взаємозалежності та взаємовпливу через спектр фінансових відносин. У формуванні та функціонуванні глобальних ринків першочерговий напрям трансформації посідають процеси злиття та поглинання фінансових установ.

Для країн Центральної і Східної Європи, Балтії та СНД можна загалом виділити чотири великих етапи інституційних перетворень національних банківських систем [10, с. 140]: приватизація державних і створення нових комерційних банків; банкрутство слабких і погано керованих банків, концентрація банківського капіталу; передпродажна підготовка місцевих банків, що залишилися на ринку; прихід до країни іноземного банківського капіталу, купівля ним кращих місцевих банків, різке зниження ролі національного капіталу.

Відповідно до Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2015–2020 рр. [11], злиття та поглинання банків розглядається як один із пріоритетних механізмів капіталізації банківської системи. Як результат, у горизонті до 2020 р. кількість банків зменшиться, що призведе до збільшення рівня індексу Херфіндала-Хіршмана за активами до 750-800 (487 на кінець першого кварталу 2014 р.), що все одно характеризуватиме бан-

ківську систему як висококонкурентну, але не таку фрагментовану, як зараз.

Згідно з даною концепцією, вартість капіталу банків до 2020 р. очікується на рівні 350 млрд. грн. (обсяг власного капіталу станом на 01.01.2015 р. складає

148 млрд. грн.), а активів – до 2 500 млрд. грн. (що майже вдвічі більше за обсяги активів на початок 2015 р. – 1 316,7 млрд. грн.).

Вітчизняний ринок злиття і поглинання у банківському секторі достатньо динамічний і характеризується угодами з різною ціною та часткою установ, що продаються і купуються. Основні угоди за 2010–2014 рр. представлено у табл. 1. При цьому зазначимо, що більшість наведених у табл. 1 угод за 2013–2014 рр. складно оцінити через обмеженість періоду після їх здійснення. Крім того, низка банків упродовж 2005–2014 рр. неодноразово здійснювали угоди по злиттю і поглинанню, перебуваючи у певному перманентному реорганізаційному процесі.

Зокрема, це стосується таких банків та банківських груп, як ПАТ «Дельта Банк», ПАТ «Укрсиббанк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Платинум Банк», ПАТ «Сведбанк», ПАТ «Кредитпромбанк».

Слід звернути увагу на те, що архітектоніка фінансового простору і його інтеграційні пріоритети визначають процеси реалізації угод злиття та поглинання як важливої складової експансії капіталу та розвитку економічних систем. Світова фінансово-економічна криза зумовила потребу переосмислення ролі іноземних банків у поширенні кризових явищ в економічних системах. Іноземні банки виступають стратегічними інвесторами, зацікавленими у довготерміновій присутності на національних ринках.

Основними трансформаторами міжнародної інтеграції у фінансово-кредитній сфері є провідні банківські групи. Зміни, що відбуваються у світовій економіці, стали потужним чинником прискорення та розширення масштабів іноземної експансії, освоєння нових, потенційно перспективних сегментів впливу і посилення конкурентоспроможних позицій на міжнародній арені. При цьому іноземні банки, як правило, не створюють нових структур, а купують діючі місцеві фінансово-кредитні організації. Міжнародні злиття та поглинання стали однією з основних стратегій розвитку банків у сучасних умовах.

Іноземні банки виходять на національні ринки для продовження співпраці з банками, послугами яких вони користувалися в країнах базування. Інвестиційно привабливими є країни, які мають високий попит на банківські послуги з боку фізичних осіб і низьку капіталізацію кредитних установ порівняно з іноземними банками. Крім того, потужні іноземні банки мають кращу систему управління, технології кредитної діяльності, а також менш залежні від політичних подій і державних втручань, аніж національні банки.

Так, у сучасних умовах банківського бізнесу значну конкуренцію у розподілі ресурсів для цілей кредитування складають банки з іноземним капіталом. Девальвація гривні, численні банкрутства і невпевненість населення в надійності вітчизняних банків за останній рік призвели не лише до відтоку вкладів із системи, а й до перерозподілу депозитів у банківській системі на користь фінансових інститу-

цій з європейськими власниками [12]. Рейтинги іноземних банків в Україні очолили глобальні фінансові холдинги, до складу яких входять шведський «СЕБ Корпоративний Банк» (SEB Group), німецький «Дойче Банк ДБУ» (Deutsche Bank), французькі «КредіАґріколь Банк» (Credit Agricole Group) та «Укрсиббанк» (BNP Paribas), а також американський «Сіті-банк» (Citigroup).

Таблиця 1

Основні угоди злиття і поглинання у банківському секторі України у 2010–2014 рр.

Дата здійснення угоди	Продавець	Об'єкт продажу (злиття / поглинання)	Покупець	Сума угоди (\$ млн.)	Предмет угоди, %	Країна покупця
вересень 2013 р.	Horizon Capital, East Capital, IFC, FPP Asset Management, менеджмент	Platinum Bank	Борис Кауфман	154,0	100	Україна
вересень 2013 р.	Alpha Bank (Греція)	Астра Банк	М. Лагун / Kalouma Holdings Limited (Кіпр)	108,0	100	Україна
серпень 2013 р.	Банк Москви (ВТБ банк)	БМ Банк	Смарт-холдинг		100	Україна
серпень 2013 р.	С. Буряк, О. Буряк	Брокбізнесбанк	ВЕТЭК (С. Курченко)	100,0	80	Україна
липень 2013 р.	СК «Лемма-Віте»	Реал банк	ВЕТЭК (С. Курченко)	80,0	100	Україна
квітень 2013 р.	Swedbank (Швеція)	Сведбанк (Омега банк)	М. Лагун	175,0	100	Україна
квітень 2013 р.	ErsteGroup	ВАТ «Ерсте Банк»	ПрАТ «Фідобанк» (О.Адарич)	83,0	100,	Україна
березень 2013 р.	А. Ключев, С. Ключев	Актив-банк	Д.Волинець (Акордбанк), О. Маркарова (ІТТ Інвест)	10,0	100	Україна
грудень 2012 р.	Kaluoma Holdings Ltd (ЕБРР, Raiffeisen Int., Fortis, BNP Paribas, Commerzbank, Cargill), Fintest Holding Ltd и Homertron Trading Ltd (концерн «Енерго»)	Кредитпромбанк	М. Лагун	1 дол США	100	Україна
жовтень 2012 р.	Commerzbank	ПАТ «Банк Форум»	ГК «Смарт-холдинг»	56	96	Україна
червень 2012 р.	SEB Group	СЕВ Банк	О. Адарич	20	100	Україна
червень 2011 р.	М. Лагун	Дельта Банк	Cargill Financial Services International Inc.	65,0	30,1	США
березень 2011 р.	Група «Ренесанс Кредит»	АТ «Банк Ренесанс Капітал»	SCM Financial Overseas (SCM)	немає даних	100	Україна
Січень 2011 р.	TBIF Financial Services B. V. (Нідерланди)	ВАВ Банк	Quickcom Limited (О. Бахматюк)	84,0	67,7	Кіпр
2010 р.	АТ «УкрСиббанк»	АТ «УкрСиббанк»	BNP Paribas	87,9	15,0	Швейцарія
2010 р.	Л. Юрушев	ПАТ «Банк Форум»	Commerzbank	70,0	26,25	Німеччина
2010 р.	Акціонери ВАТ «Кредитпромбанк»	ВАТ «Кредитпромбанк»	Fintest Holding	54,0	23,58	Кіпр
2010 р.	Акціонери ПАТ «Всеукраїнський Акціонерний банк»	ПАТ «Всеукраїнський Акціонерний банк» (ВАВ банк)	TBIF Financial Services (Kardan N.V.)	34,8	36,0	Нідерланди
2010 р.	Акціонери	Агробанк (Home Credit Bank Ukraine)	IMB Group (Platinum Bank)	47,17	100,0	Кіпр

Джерело: розробка автора

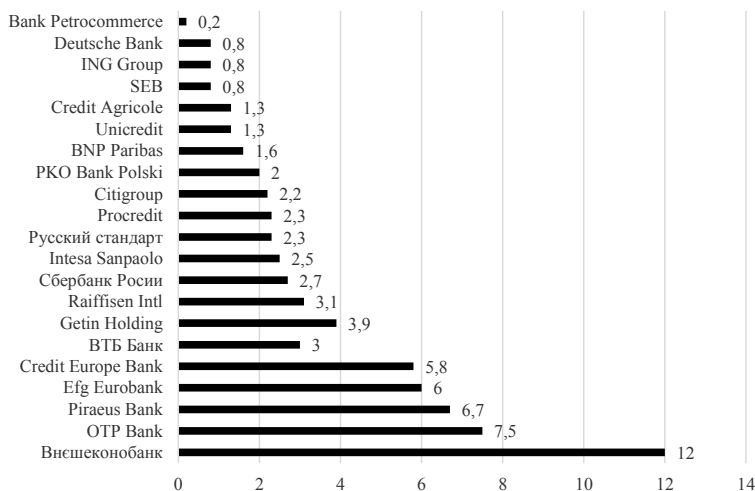

Рис. 1. Відношення відрахувань до резервів під знецінення позичок до кредитного портфеля іноземних банків, % (станом на 01.01.2015 р.)

Провідні місця в рейтинговій таблиці транснаціональним банкам забезпечило оптимальне поєднання низького ризику країн походження капіталу, стійкої динаміки курсу акцій материнських груп з високою рентабельністю, ліквідністю та якістю активів. Відношення відрахувань до резервів під знецінення позичок до кредитного портфеля представлено на рис. 1.

Значні відрахування до резервів української «дочки» довелося здійснити найбільшій за обсягом загальних активів французькій групі BNP Paribas, якій належить 85% «Укрсиббанку». Формування резервів під активні операції в сумі 1,8 млрд. грн. призвело до збитку за 2014 р. в обсязі 870 млн. грн. У свою чергу, у «Кредобанку» ліквідність підтримується за рахунок відкритих кредитних ліній: короткострокової на 32 млн. дол. США та довгострокової – на 50 млн. дол. США.

За умов сучасних процесів глобалізації світової економіки, інтеграції та інтернаціоналізації економічних систем, порушення стабільності одного з національних ринків злиття та поглинання банків опосередковано може вплинути на взаємозалежні ринки. Вчені-економісти особливу увагу приділяють дослідженню діяльності та інвестиційній стратегії учасників ринку злиття та поглинання банків відповідно до ринкового тренду [13, с. 7].

Міжнародні стратегічні альянси створюють з різною метою: захисту материнської компанії від витоку інформації, розвитку нових видів фінансових послуг, імітації. У праці «Злиття й поглинання в конкурентній боротьбі міжнародних компаній» Н. Коніна зазначила, що суть і механізм злиттів та поглинань великих міжнародних інституцій визначається пріоритетами корпоративного управління [14].

Динаміка процесів злиття та поглинання банків має піднесення і спади залежно від економічних циклів. Особливістю банківських

злиттів і поглинань є те, що більшість із них є горизонтальними. Специфіка угод злиття/поглинання банків пов'язана з діяльністю цільового банку після завершення угоди. Деякі банки припиняють своє існування, стаючи частиною материнської фінансової структури (єдиної банківської групи), або продовжують діяти як дочірні банки цієї структури.

До основних стимулів об'єднання вітчизняних банків можна віднести: досягнення достатньої капіталізації банків для протистояння кризовим явищам, прагнення економії на банківській діяльності, підвищення конкуренції на міжнародному і національному рівнях, а для деяких банків – можливість залишитися на ринку банківських послуг.

Висновки. Таким чином, макроекономічна значимість ринку злиттів та поглинань полягає у зростанні обсягів капіталів, задіяних при злитті та поглинанні. Пріоритетом є посилення банківського нагляду, що дасть змогу створити підйоми для майбутніх ефективних монетарних дій, спрямованих на стабілізацію й зниження інфляції.

Належне забезпечення регулювання та супроводження процесів реорганізації банків, зокрема злиття і поглинання, у банківському секторі України є важливим завданням Національного банку України, результатом якого забезпечує ефективну інституційну структуру ринку банківських послуг.

До пріоритетних напрямів, на реалізацію яких мають бути зосереджено зусилля центрального регулятора, слід віднести:

- удосконалення контролю дотримання нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу на всіх етапах реорганізації, зокрема злиття і поглинання, банків;
- стимулювання банків до запровадження світових стандартів та кращих практик при реалізації злиття і поглинання;
- запровадження чітких критеріїв злиття і поглинання для забезпечення позитивного впливу на конкуренцію у банківському секторі України;
- регулювання угод злиття і поглинання у контексті підвищення параметрів конкурентоспроможності новоствореної банківської установи;
- визначення механізму застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру стосовно угод злиття і поглинання між банківськими установами у випадках, коли істотно погіршується конкурентна ситуація та визначення механізму контролю над виконанням санкцій.

Удосконалення банківського регулювання та нагляду у процесі злиття і поглинання банківських установ відповідає наближенню банківського регулювання України до міжнародних стандартів та повинно підвищити результатив-

ність злиття і поглинання у контексті підвищення конкурентоспроможності. У цьому контексті впровадження ключових документів Базельського комітету з банківського нагляду, орієнтованих на оцінювання ризиків та забезпечення реалізації стратегії активного банківського нагляду, є важливим невідкладним завданням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коваленко В.В. Розвиток ринку банківських послуг України в світлі фінансових глобалізаційних викликів / В.В. Коваленко, Б.А. Дадашев // Економічний простір. – 2015. – № 97. – С. 127–139.
2. Кузнецова Л.В. Вплив глобалізаційних процесів на фінансову стійкість банківської системи / Л.В. Кузнецова, В.В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2. – С. 264–271.
3. Міщенко В. Базові транспарентні документи грошово-кредитної політики: європейський досвід і перспективи впровадження в Україні / В. Міщенко, А. Сомик, І. Шумило // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 2. – С. 3–9.
4. Мусій Я.М. Забезпечення конкурентоспроможності банківського сектору на прикладі регулювання угод злиття і поглинання у США / Я.М. Мусій // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 144–148.
5. Радова Н.В. Оцінювання ефективності банківських злиттів і поглинань / Н.В. Радова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 203–211.
6. Скоробогач О. Стан і тенденції розвитку процесів злиття і поглинання у банківській системі України / О. Скоробогач // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1. – С. 62–67.
7. Шкодін І.В. Особливості інституційних перетворень та концентрація банківського капіталу в Україні / І.В. Шкодін, О.В. Підліснюк // Financial and credit activity: problems of the theory and practice. – 2014. – Т. 2. – № 5.
8. Вплив фінансової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції на розвиток банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua>.
9. Луцишин З. Асиметрія та парадокс фінансової глобалізації / З. Луцишин // Міжнародна економічна політика. – 2008. – № 1–2. – С. 88–121.
10. Прозоров Ю. Институциональные особенности банковской концентрации в странах – кандидатах на вступление в ЕС / Ю. Прозоров // Фінансово-банківська система України у європейському вимірі: збірник статей. – 2002. – С. 138–44.
11. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015–2020 роки. Проект [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/Content/download/Reforms/Financial%20sector/.pdf>.
12. Рейтинг материнських іноземних банків – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/>.
13. Сидоренко П.О. Передумови появи міжнародних тенденцій дестабілізації фондових ринків / П.О. Сидоренко // Фондовый рынок. – 2011. – № 41. – С. 6–13.
14. Кони́на Н.Ю. Слияния и поглощения в конкурентной борьбе международных компаний / Н.Ю. Кони́на. – М.: Велби; Проспект, 2005. – 152 с.